

Översättningarnas betydelse för finlandssvenskan

Omkring hälften av de frågor som ställs till Svenska språkbyråns telefonrådgivning gäller översättning av ord eller termer från finska till svenska. Därtill kommer en betydande mängd frågor som gäller översättningsproblem av andra slag: formuleringar, ordspråk och talesätt m.m. Allt som allt tror jag vi kan räkna med att gott och väl tre fjärdedelar av alla frågorna hänför sig till en översättningssituation.

Frågorna till telefonrådgivningen återspeglar det faktum att en avgörande del av det som skrivs och publiceras på svenska i Finland består av direkta eller indirekta översättningar. Med indirekta översättningar avser jag här referat av finska artiklar, diskussioner eller anföranden, tidningsintervjuer som är gjorda på finska men skrivs ut på svenska, direktiv av t.ex. kommunala myndigheter som i sin tur bygger på översatta direktiv från högre myndigheter osv.

Resultatet av allt detta är att en opropor-tionerligt stor del av finlandssvenskarna åtminstone någon gång får ägna sig åt översättning, med eller mot sin vilja och med större eller mindre förutsättningar. Vi har en stor men alltför sällan uppmärksammas kår av översättare, många av dem ambitiösa och skickliga, andra kanske mindre lämpade för yrket. Men översättningar utförs samtidigt av en mängd andra personer i de mest skilda yrkeskategorier, bland dem ock-

så många sådana som har finska som modersmål. En del lyckas bättre, andra sämre. Totalt sett är resultatet mindre uppmuntran-de. Det produceras alldeles för många undermåliga texter på svenska i Finland.

Att översätta är ett stimulerande och utmanande arbete när det är som bäst, men det kan också vara ett ensamt och svårt arbete. Det är dessutom ett arbete som förhållandevis få har fått en ändamålsenlig utbildning för. Visserligen har det på senare år ordnats en hel del fortbildning för översättare, men den är långt ifrån tillräcklig och når bara en del av dem som översätter. Några egentliga handböcker i översättning från finska till svenska finns inte, med undantag av boken Svenskt lagspråk i Finland som riktar sig speciellt till översättare av författningstext.

Bara en liten del av dem som översätter har studerat språk eller allmän språkvetenskap, en bakgrund som bättre kunde hjälpa dem att förstå vad översättning egentligen är. Det är säkert en av förklaringarna till att man så många gånger får höra översättare klaga över att svenskan är ett så fattigt språk. Påståendet bottnar i vanföreställningen att alla finska uttryck borde gå att översätta ordagrant till svenska — och vice versa. Men så är det naturligtvis inte. Varje språk har sina egna resurser, som en skicklig översättare och skribent bör kunna locka fram. Den som klagat över att svenskan är

ett fattigt språk skall betänka att det gäller hans svenska, inte svenskan i allmänhet.

Det är här vi kommer in på den stora faran för finlandssvenskan av i dag. Svenskan i Finland håller på att utvecklas till ett reducerat språk, ett språk som lever på finskans villkor. De rika resurser som finns hos svenskan men inte har en direkt motsvarighet på finska aktualiseras inte i översättningarna, samtidigt som en stor del av det som är en rikedom i finskan inte går att transponera på svenskan. Översättnings-språket blir en minsta gemensam nämnare.

Översättarna har därför ett enormt ansvar för språket. För att kunna bära detta ansvar måste de i första hand arbeta på att utveckla sitt eget språk. Det bästa sättet är att läsa och studera god svensk litteratur, inte bara skönlitteratur utan också tidningar, tidskrifter och facklitteratur av olika slag. Numera har ju de flesta finlandssvenskar tack vare Sveriges TV också möjlighet att lyssna till rikssvenskt talspråk, en möjlighet som vi alla har skäl att ta vara på.

Inför varje översättningsuppgift borde man läsa in sig på ämnet, studera ord och uttryck som används i motsvarande svenska texter och pröva hur de går att utnyttja för den översättning man själv håller på med. En sådan metod ger betydligt bättre resultat än om man sitter och slår i en ordbok, inte minst med tanke på att alla ordböcker och ordlistor är mer eller mindre otillförlitliga.

De största svårigheterna ligger dessutom sällan på ordplanet. Det viktiga är att hela sättet att uttrycka sig är svenskt, att man översätter innehållet, inte ytstrukturen. En orutinerad översättare — och många rutine-

rade också, för den delen — följer ofta alltför slaviskt det finska originalet, utan att tänka efter hur man spontant skulle uttrycka samma sak på svenska.

Svenskan har många inneboende resurser som vi självklart utnyttjar när vi skriver eller talar på svenska, men som vi lätt bortser från när vi översätter. Hit hör t.ex. skillnaden mellan bestämd och obestämd form, som gör att många finska uttryck kan förenklas (tehty päätös = *beslutet*, inte "det fattade beslutet"). Vi har vidare svenskans det-konstruktioner: vi säger inte "köpandet av en dator har blivit aktuellt", utan *det har blivit aktuellt att köpa en dator*. Prepositionerna gör att vissa finska participformer kan utelämnas helt och hållet. Ett ofta citerat exempel är *paket till och från utlandet* (ulkomaille lähetettävät ja ulkomailta saapuvat paketit). Listan kunde göras betydligt längre.

Översättningarna görs ofta under tidsnöd och pressande omständigheter. Att produkten inte blir bra är förklarligt, men i längden inte acceptabelt. Om svenskan i Finland skall förbli svenska måste vi höja kvaliteten på översättningarna, för de har en avgörande betydelse för hela vårt språkbruk. Svaret delas av översättarna, som själva bör arbeta på att utveckla sitt språk, arbetsgivarna, som bör ge översättarna den tid och de medel de behöver för sitt arbete och dessutom ge dem ekonomiska möjligheter att fortbilda sig, och slutligen språkvårdarna, som bör ställa sitt kunnande till förfogande i form av bl.a. kurser och handböcker.

Mikael Reuter